अपि वदन्त्यसाध्यान् । वर्मरत्न प्रमेहास्तु बाहेनाप्रतिकारिणः । मधुमेहत्वमायान्ति तदाऽसाध्या भवन्ति च । मधुमेहो मधुनिभो जायते च त्रिधा त्रिधा । क्रुद्धे वातत्रयाद्वाऽपौ दोषाद्वतपचेऽथ वा । आहतो दोषविकृतानि दोषानिमित्तं प्रदर्शयन् । दोषदोषात् यथात् मूर्छां भजते लक्षणाभ्यताम् । मधुरं बहु सर्वेषु प्रायो मध्विव मेहति । सर्वेऽपि मधुमेहास्तं माधुर्यात् तनोरतः । प्रराविकाकच्छपिका लालिनो विनताकली । मसूरिका सर्षपिका पुत्रिणी यविदारिकाः । विद्रधिरिति पिडकाः प्रमेहोपेक्षया दश ।

तद्रोगनिमित्तकर्मभेद या० त० उक्तः । कर्मविपाकशब्दे १०७६ पृ० दृश्यम् । तत्र मधुमेहस्यैव महारोगभेदत्वता "मधुमेहभगन्दरौ" इत्युक्तेः ।

प्रमेहिन् पु० प्र+मिह्-णिनि । प्रमेहरोगयुते ।

प्रमोचनी स्त्री प्रकर्षेण च्यते निस्रवीक्रियते भोजनार्थम् च्यु-कर्मणि ल्युट् ङीप् । १गोडुम्बादाम् (गोसुक) लटा० २प्रमोचनसाधने त्रि० । भावे ल्युट् । ३प्रकर्षेण मोचने न० ।

प्रमोद पु० प्र+मुद्-घञ् भावे घञ् । १हर्षे प्रियलाभनिमित्ते प्रकृष्टहर्षे आनन्दशब्दे ७।७पृ० तैत्ति०उ० भाष्यवाक्यं दृश्यम् । प्रकृष्टो मोदोऽस्य प्रा०व० । २प्रमोदयुते त्रि० ३गानभेदे पु० भा०शा०५७अ० । ४स्कन्दानुचरभेदे पु० भा०श० ४६अ० । वा०त०टी० उक्ते ५सुखस्यविद्विभेदे "तिस्रश्च सुखाः विद्वद्भिः प्रमोदमुदितमोदनामानः" । तत्राध्यात्मिकदुःखविघातस्य सर्वोत्कर्षेण दृष्टत्वात् प्रमोदत्वं बोध्यम् । आधिभौतिकदुःखविघातस्य मोदाधारत्वात् मुदितत्वम् आधिदैविकदुःखविघातस्य मोदमानत्वं मोदस्य मानं भानं यत्रेति व्युत्पत्त्येति विवेकः ।

प्रमोदन त्रि० प्रमोदयति प्र+मुद्-णिच्-ल्यु । १हर्षकारके २विष्णौ पु० "जितामित्रः प्रमोदनः" विष्णुस० । भावे ल्युट् । ३हर्षसम्पादने न० । [२कुबेरे पु० शब्दमाला ।

प्रमोदित त्रि० प्रमोदो जातोऽस्य तारा० इतच् । १जातप्रमोदे

प्रमोदिन् त्रि० प्रमोदयति प्र+मुद्-णिच्-णिनि । १प्रकर्षजनके । स्त्रियां ङीप् । दा च २जिह्मिनीवृक्षे भावप्र० ।

प्रमोहन न० प्रमुह्यतेऽनेन प्र+मुह्-करणे ल्युट्, प्रमोहयति प्र+मुह+णिच्-ल्यु वा । १प्रमोहसाधने प्रमोहकारके २अस्त्रभेदे च यदस्त्रप्रयोगे विपक्षस्य प्रमोहो जायते ब्रह्मपुराणे । भा०भी०७७अ० । ३प्रमोहकारकमात्रे त्रि० ।

प्रमोचन्ती स्त्री प्रमोचयति नरं प्रति आत्मानं दर्शयति प्र+मुच-शतृ-ङीप् । अप्सरोभेदे यजु० १५।१७

प्रमोचा स्त्री प्रमोचयति नरं प्रत्यात्मानं दर्शयति प्र+मुच-अच् । अप्सरोभेदे गरुडपु० ९०अ० ।

प्रयज्यु त्रि० प्र+यज "यजिमनिशुन्धिदसिजनिभ्यो युच्" उणा० युच् निरनुनासिकत्वात् अनादेशो न । अध्वर्यौ उज्ज्व० ऋ० १।२९।९

प्रयत त्रि०प्र+यम-कर्त्तरि क्त । १पवित्रे संयते अमरः । प्र+यत-अच् । २प्रयत्नविशिष्टे त्रि० । प्रपूर्वक यमेर्दानार्थकात् कर्मणि क्त । ३दत्ते च । "प्रयतदक्षिणम्" ऋ० १२१।१५

प्रयत्न पु० प्र+यत-भावे नङ् । प्रयासे । स च न्यायमते त्रिविधः यथा "प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च तथा जीवनकारणम् । एवं प्रयत्नवैविध्यं तान्त्रिकैः परिदर्शितम् । चिकीर्षाकृतिसाध्येष्टसाधनत्वमतिस्तथा । उपादानस्य साध्यस्य प्रवृत्तौ जनकं भवेत् । निवृत्तिस्तु भवेद्द्वेषात् दृष्टसाधनताधियः । यत्नो जीवनयोनिस्तु सर्वदाऽतीन्द्रियो भवेत् । शरीरे प्राणसञ्चारे कारणं तत्प्रकीर्त्तितम्" भाषा० 'प्रयत्नस्तु फलावाप्त्यै व्यापारोऽतित्वरान्वितः" वा०द० उक्ते २फलार्थिभिः प्रारब्धस्य कर्मणोऽवस्थापञ्चकान्तर्गतेऽवस्थाभेदे ततोऽस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः । प्रयत्नवत् तद्युक्ते त्रि० तिका० स्त्रियां ङीप् ।

प्रयत्नशैथिल्य ६त० । स्वाभाविकप्रयत्नस्योपरमपूर्वकप्रयत्नभेदे तत्र योगाङ्गासनसिद्धिकारणं यथोक्तं "प्रयत्नशैथिल्यानन्तसमापत्तिभ्याम्" पा०सू० "भवतीति शेषः प्रयत्नो यस्मात् विद्वत्प्रत्यासनं येन नाङ्गमेजयो भवति अनन्तं वा समापन्नं चित्तमासनं निर्वर्त्तयतीति" भा० "यां सिद्धिमोहि प्रयत्नः शरीरधारको न योगाङ्गस्योपदेष्टव्यासनस्य कारणं तस्य तत्कारणत्वे उपदेशवैयर्थ्यात् स्वरसत एव तत्सिद्धेः तस्मादुपदेष्टव्यस्यासनस्यायमसाधकः विरोधी च स्वाभाविकः प्रयत्नः । तस्य च यादृच्छिकासनहेतुतयासनविषयोपकर्त्तृत्वात् । तस्मादुपदिष्टनियमासनमभ्यस्यता स्वाभाविकप्रयत्नशैथिल्यात्मा प्रयत्नस्यास्येयो नान्यथोपदिष्टमासनं सिध्यतीति स्वाभाविकप्रयत्नशैथिल्यमासनसिद्धिहेतुः अनन्ते वा नागनायके स्थिरतरफणाशङ्खविष्टतविश्वम्भरामण्डले समापन्नं चित्तमासनं निर्वर्त्तयतीति" विव० । [१।५१।१५ भाष्यम् ।

प्रयन्तृ त्रि०प्र+यम-तृच् प्रकर्षेण १दमयिरि २दातरि च ऋ०